

در خاتمه این قسمت بار دیگر متند کر میگردد که صرف نظر از کمی آثار در این بارهٔ محققین غرب و شرق کمتر در بارهٔ موسیقی ایران تحقیق کرده‌اند و اگر چند نفری هم یافت شوند متاسفانه تنها بذکر نکات تاریخی پرداخته و از تعجیس مطالب علمی صرف نظر کرده‌اند.

از ترجمه‌ی زاده

سخنی چند در بارهٔ دانش و هنر ایرانیان

سهم و بهرهٔ ایران در تمدن اسلام بکی از مباحث بسیار مهم و وسیع تاریخی است زیرا که ایرانیان هنرمند و هوشیار با انواع مختلف در رشته‌های گوناگون تمدن اسلامی آثاری بر جسته و شگفت‌انگیز داشته‌اند، بنابر این ما در این مقام فقط بناییرات علمی و ادبی ایران در تمدن اسلام میبرداریم و پیدا است که این رشته نیز سر دراز دارد زیرا ^{که} تجلیات روحی و معنوی مردان دانشور این سرزمین بحدی است که در این مختصر شرح و بیان آن امکان پذیر نیست: گر این جمله را سعدی املا کند مگر دفتری دیگر انشاء کند.

در بارهٔ این مطلب که ایرانیان در بنای کاخ بلند و باشکوه تمدن اسلامی چه نقش مهمی بازی کرده و چه سهم بزرگی داشته‌اند مورخین و نویسنده‌گان قدیم و جدید مقالات متنوع و سخنان بسیار گفته‌اند از جمله مورخ محقق و فیلسوف اجتماعی بزرگ ابن خلدون در کتاب نفیس و مشهور خود فصلی را بهمین موضوع اختصاص داده است و ارباب بصیرت و مطلعین بر حقائق تاریخی درخششده‌ترین عصر تمدن اسلامی را که زمان هارون و مامون باشد دوره حکمت ایرانی میدانند زیرا که هر حکومت و دولتی در هر دوره باقتضای محیط و ظروف زمانی و مکانی باید بر سه قوهٔ عامله متکی باشد:

۱- نیروی بیان و قلم برای اداره امور دولتی و ثبت و ضبط دفاتر و کارهای

دبوانی و تبلیغ مقاصد و مصالح مملکت .
 ۲- قوه قضائی و تشریعی که رفع خصومات و اقامه حدود و انتظامات کشور بدون آن میسر نخواهد بود .

۳- تنفیذ و اجرای احکام و قوانین که مابین بانک‌نونی آنرا قویه مجریه مینامیم و اتفاقاً تمام قوی در زمان هارون و مامون بدست ایرانیان اداره میشده . باستثنای مقام خلافت و سلطنت سایر امور حساس و مهم ممالک وسیع اسلامی در قبضه تصرف و تدبیر و کفایت و کاردانی مردان دانا و هنرمند ایرانی بوده است : تأثیر ایران رادر علم و ادب عالم اسلام شایسته است که از سه لحاظ مورد نظر قرار دهیم :

اول از لحاظ تأثیر تمدن و تشکیلات و علم و ادب ایران قبل از تکامل تمدن اسلامی زیرا که تشکیلات دوره خلفای عباسی متشابه با تشکیلات ایران بوده و نیز آثار ادبی ایران باستان بوسیله دانشمندان ایرانی بزبان عرب نقل و ترجمه شده و این مطلب خدمت مهمی بود که بمعارف دوره اسلامی انجام یافت . هنوز ترجمه‌های ابن مقفع ایرانی از نظر فصاحت و بلاغت و اشتتمال بر مطالب حکیمانه و سخنان گرانها در آسمان ادبیات عرب و اسلام چون اختری تا بنده میدرخشد .

دوم از جهت شرکت مهمی که فضلاً و علمای ایرانی در ایجاد و تاسیس و توسعه معارف دوره تمدن اسلامی داشته‌اند و اكتشافات و ابتکارات و تاليفاتی که در علوم و فنون بمنصه بروز رسانیده اند و اگر بخواهیم ابن مطلب را مژروح و مفصل بیان کنیم، متنوی هفتاد من کاغذ شود، اما از اشاره اجمالی و ذکر نمونه‌ای چند ناگزیریم، مثلاً در فن نویسندگی هنرمندی ایرانیان بجایی رسیده است که گفته‌اند انشاء و نویسندگی در زبان عرب بعد الحمید آغاز شده و باین العیده خاتمه یافته است و این هر دو مرد فاضل ایرانی بوده اند این جمله مختصر و مفید در ادبیات عرب مشهور است «بدئت الحکتباة بعد الحمید و وختمت بابن العیید» در طب و حکمت مردانی مانند محمد زکریای

رازی و ابن سینا از ایران ظهرور کرده‌اند که در تاریخ طب و حکمت دولت جاوید یافته‌اندو در علم جوهر و ریاضی رجالی چون خیام و خواجه نصیرالدین طوسی داشته‌اند که همواره صیت فضائل آنان در جهان علم و هنر منتشر خواهد بود و همچنین واضح و مبتکر فنون بلاغت در زبان عرب برای کشف اعجاز قرآن دانشمند بزرگ ایرانی عبدالقاهر جرجانی بوده است.

سوم از نظر تاسیس معارف و ادبیات مستقل وجدید که بزبان فارسی پدید آورده‌اند و خلاصه فرهنگ ایران قدیم و فلسفه یونان و حکمت قرآن و اسلام و تصوف و عرفان رادر قالبی بس بدیع و زیبا ریخته‌اند و بانظم و نشری چون کوه بلند و محکم و چون آب روان و گوارا، زبدۀ تجارت پیشینان و نخبۀ اندیشه‌های خردمندان را برای عبرت ولذت آیندگان بیادگار نهاده‌اند و این کاری بس شگرف و عجیب است که ایرانیان بافضل و هنر برای حفظ گیان و وجود ملی خود انجام داده‌اند و در حقیقت در یکزان با دو قوه وارد میدان عمل شده‌اند، خلاصه قسمت مهمی از علوم عالیه و فنون ادب و صنایع مستظرفه و شعر و موسیقی مدیون استعداد ونبوغ و مجاهدت ایرانیان است. از یک‌طرف در معارف و فرهنگ وسیع و عمومی دورۀ تمدن اسلامی شرکت کرده‌اند و از طرفی در احیای زبان‌شیرین فارسی و تاسیس ادبیات نوین و بزرگی برای بیان خود ایران، جد و جهد بلیغ بکار برده‌اند، بهنگامی که سایر ملل اسلامی بکلمی زبان و آثار ملی و باستانی خود را فراموش کرده بودند و همه بزبان عرب مینوشتند و میخواندند و اساساً بزبان ملی خود کتاب و دیوان ادبیاتی نداشتند، ایرانیان هنرمند گرد نهراز کاخ بلندادبیات و فرهنگ جدید خود را چنان محکم و استوار بنا کردند که از بادوباران وقائیع روزگار گزندی نیابد و از خزان حوادث آفتنی نه بیند، اگر بدیده تحقیق در تاریخ بنگریم خواهیم دریافت که ایرانی از یکسو در معارف عمومی اسلام و انواع علوم و فنون بیش از سایر ملل شرکت کرده و هنر نموده است واز دیگر سو برای ملت و

ملکت خودشون فرهنگی خاصی ایجاد کرده و ادبیات عظیم و وسیعی بنانهاده است، یعنی رجال دانشمند ایران بهردو طرف نظر داشته‌اند و باهر دودست کار میکرده‌اند، هم‌عارف عمومی جهان آنروز را ترقی و توسعه میداده‌اند وهم در راه گشود و میهن وزبان و ادبیات خاص خود بدل مساعی میکرده‌اند و در میدان وسیع فرهنگ و هنر و دانش دوره در خشان تمدن اسلامی با آنکه دو کار در پیش داشتند بقول شاعر: یکدست جام باده و یکدست زلف بار، از تمام ملل دیگر در معارف عمومی گوی سبقت را بودند و با آنهم پر کاری که در کارخانه خویش داشتند در آباد ساختن خانه دیگران نیز میکوشیدند، با آنهم مستوی از سایر اقوام هوشیارتر بوده و دیگران را تحت الشاعر قرار دادند، اگر مادر آثار و سخنان شعر او و فضلای ایران بتفحص وجستجو پرداریم خواهیم دریافت که بزرگان علم و ادب خود متوجه این مطلب بوده‌اند که آثار ادبی آنان حافظ وجود و ضامن بقای مملکت ایران است، گذشته از شاهنامه فردوسی که خود قباله افتخارات ایران و سند مالکیت این مملکت است سایر شعرای ایران هم بدین مطلب اشاراتی لطیف کرده‌اند از جمله استاد اجل شیراز میفرماید:

که خیال در سرم آید که این من
ملک عجم گرفته بین سخنوری
بازم نفس فرورد از هول اهل فضل
بادست مسوی چه گند سحر سامری
باری آثار نظم و شر زبان نارسی گذشته از آنکه آئینه مفاخر ایران و لوح
عبرت و گنج حکمت و علت بقا و عظمت زبان فارسی است یک قسمت مهم و عظیمی
از معارف دوره تمدن اسلامی را تشکیل میدهد و سزاوار است که سایر ملل اسلامی
نیز از این چشم حکمت جامی بکف آورده و قطره‌ای چند در کام کامیار آن ریزند
تا از این باده مردافکن سرمست شوند و ارباب ذوق و هنر (از سایر اقوام و ملل) دفتر
خاطرات خود را بگلمهای آن گلبه‌ان با غم بلاغت بیار ایند تا سراسر وجود آنان
زبان گشته بر نگار گرانی که دوشیز گان خلوتسرای خاطر را چنین حسنی جمیل
بخشیده‌اند آفرین گویند.

آری دیوان حکمت و دفتر معرفت عارفان و شاعران ایران زمین سرشار از معانی و لبالب از سخنان دلپرور و کلمات شورانگیز است، حدیث خوش و گفتار غمگسار آنان گلستان خیال را پر نقش و نگار می‌کند، نکته‌های غریب و لطیفه‌های بدیع آنان مشام دل را معطر می‌سازد و سخنان دلاویز متکلمان این خطه دلکش و هنرپرور حلوات بخشید و روان آدمی دا آسایش دهد، غنچه دل از لطف نسیم طبع ایشان شکفتیں گیرد، شرح احوال و اطواری که در مطالعه بهار خرم و شاداب و نگارستانهای زیبای کلک رنک آمیزشان روی دهد از قدرت فکر و قریحه و نیروی خامه و نامه بیرون است، همان به که در وصف این بزرگان به دامن خواجه در آویخته بگوئیم

فیض روح القدس ارباز مدد فرماید دیگران هم بگنند آنچه مسیح ما می‌کرد متحیرم که در این مقام از شاعر هنر پرداز سعدی شیراز بگویم و یا اسرار ملکوت را در نوراق نگارین حافظ بجویم و یا ازاندیشه‌های ژرف و رباعیات نفوذ پر مغز خیام دم زنم که سر آفرینش و راز طبیعت را در صفائی جام می‌دیده است؛ یا از اشرافات جلال الدین مولوی سخن رانم که حقائق عرفان و حالت وجود عاشقان را از نوای نی شنیده است؛ هر کس اسرار علم غیب را منکراست گوادای طوطی خوش لهجه یعنی کلک سحر آفرین و شکرخای آنان گوش هوش فرادارد تاراز حقیقت بشنود و بوحی والهام و افاضات حضرت حق معتقد و معتبر شود و بقای نفس وجود صانع را بجان و دل ایمان آورد و صفائی قلب و فتوح روح حاصل کند، نیکبخت کسانی که از این گنجینه‌های برآز در شاهوار پند و اندرز آموزند و حکمت و دانش اندوزند و نکته‌های خرد افزا و بدیع آنها ورق خاطر خود را زیور بندند.

آمار جدید

مطابق آخرین آماری که در سال ۱۹۴۹ در کشورهای متعدد آمریکا بدست آمده است مجموع اتوموبیلهای کشورهای متعدد بالغ بر ۳۸۶۵۶۳۰۵ است پس بهر سه نفر امریکائی یک اتومبیل میرسد.